

Sociologien har for længst mistet sit monopol på kritik. Det skyldes flere ting. Først og fremmest, som Bourdieu allerede har påpeget, er sociologiens genstande alt for vigtige og kontroversielle til at lade sociologien have monopol på at formulere kritikker af sociale fænomener som arbejdsløshed, kriminalitet, forebyggelse, ulighed, eller vold. I en levende offentlighed forventes det, at alle bidrager til de kritiske røster og det i en sådan grad, at mængden af kritik kan føles overvældende. Men samtidig med at kritikken er en tro følgesvend for et hvilket som helst tiltag, så synes den videnskabelige kritik langsomt at forstumme, til et punkt hvor ingen længere synes at savne den mere. Måske skyldes det ikke bare genstandens beskaffenhed, eller en kritisk offentlighed, at sociologien har vanskeligt ved at komme til orde. Måske skyldes det snarere, at sociologien selv er kommet i tvivl om, hvad der adskiller en videnskabelig kritik fra en hvilken som helst anden form for kritik?

Opgaven for en sociologi, der vil kritikken, bliver heller ikke nemmere af at den som videnskab ikke, i modsætning til alle andre, kan forfalde til ideologi, forargelse, moralisering eller populisme. Det ville underminere kritikken som videnskabelig indefra, og reducere den til et spørgsmål om ideologi, moralisme etc. Men netop fordi videnskaben ikke kan tilskrive sig en sådan privilegeret position for kritik, hvor den på ideologiske eller moralske principper kan hæve sig op over alle andre, savner vi den i dag. Den videnskabeligt funderede kritik synes i dag at vige i den offentlige debat, til fordel for moral, der kritiserer ud fra en privilegeret idé om, hvad der er godt og dårligt. Vi savner med andre ord en videnskab, der på sine egne betingelser kan bidrage til den kritiske debat, så den ikke forfalder til ideologi eller moralisering.

Tidsskriftet Social Kritik er måske et af de få danske tidsskrifter der er tilbage, der forsøger at genoplive de kritiske diskussioner uden fortidens arrogance, selv-opblæsthed, bedre videnhed og akademiske fjernhed og dens romantiske følgesvend om drømmen om et bedre samfund, dømt til konstant at blive skuffet. I gennem snart 30 år har tidsskriftet publiceret tekster, som næsten alle har haft som ambition at bidrage til en konkret kritisk debat om en lang række forskellige socialpolitiske emner. Dette nummer har imidlertid ikke den ambition. Det ønsker i stedet at træde skridtet tilbage og spørge ind til, hvad er mulighedsbetingelserne for at udøve kritik i dag? Hvad forhindrer kritikken i at komme til orde, hvad forhindrer den i at blive hørt, og hvordan kan den etablere sine egne betingelser for at skabe en kritisk viden om samfundet i dag?

Steen Nepper Larsens essay åbner ballet, ved at vise hvordan samfundet er i behov for kritik for at kunne udvikle sig. Hans essay peger på, hvorledes kritikken tager mange forskellige former og indtager mange forskellige funktioner i et moderne samfund. For Nepper Larsen er det vigtigt, at kritikken har et samfundsdiagnostisk ærinde, hvor den gennem en lang række spørgsmål får beskrevet og kritiseret aktuelle tendenser i samfundet. Essayet slutter med at konkludere, at ikke alene er samfundet kritikbehovende, kritik er også en væsentlig del af menneskets eksistens grundlag.

Denne stafet tager Rasmus Willig op i hans karakteristik af kritikken som et særligt kendetegn ved det menneskelige. Enhver undertrykkelse af menneskets behov for at kritisere kan således ses som en umenneskeliggørelse af samfundet, og enhver indsats mod en sådan umyndiggørelse kan ses som et moralsk fremskridt. I stedet for at beskrive kritikens funktion i det moderne samfund, sådan som Nepper Larsen gør det, udvikler Willig en kritik af mulighedsbetingelserne for overhovedet at bedrive kritik i dag. Willig kritiserer således den kritiske sociologi for ikke at have blik for de forhindre-

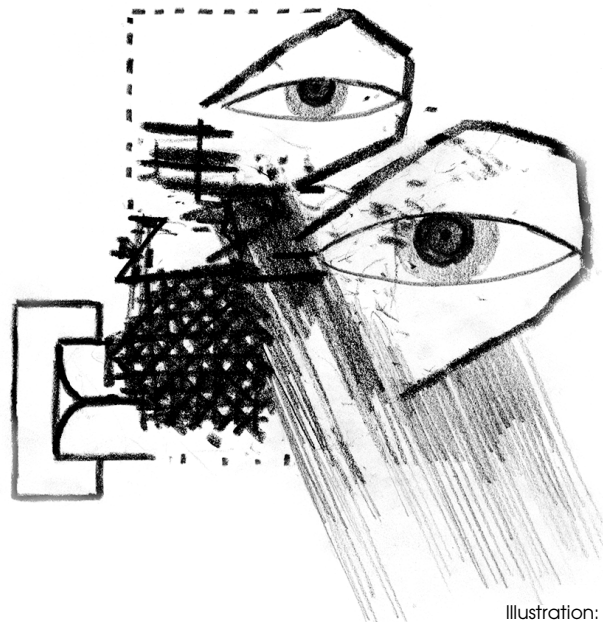


Illustration:  
Gert Hansen

dringer, der eksisterer for at mennesket kan ytre sig kritisk. Hermed peges på, at kritik ikke blot er en vigtig del af den sociologiske praksis, men et antropologisk træk ved mennesket.

Morten Knudsen tager Willigs diskussion om kritikens infrastruktur videre. I de tilfælde hvor kritikken trods Willigs umyndiggørelsesprocesser alligevel bliver udtalt, i hvilken forstand er der så nogen der lytter og forpligter sig på kritikken? Her er problematikken nærmest vendt på hovedet, idet kritikens infrastruktur ikke undersøges fra perspektivet, hvad der forhindrer den i at blive formuleret, men snarere hvad der forhindrer den i at blive hørt. Knudsen rejser diskussionen om, hvilke praktiske konsekvenser en kritik kan få, og ender med at diskutere, hvorledes dette afhænger af den kritiseredes kritikabilitet, det vil sige praktikens evne til at lade sig forstyrre af teoriens beskrivelser af denne. Kritikken er med andre ord ikke selv herre over, om den kritiserede føler sig genkendt af kritikken, endsige om den som praksis vil lade sig forstyrre heraf.

Niels Åkerstrøm Andersen tager fat, hvor både Nepper Larsen og Knudsen slutter, nemlig i en undersøgelse af, hvordan en videnskabelig kritik kan udvikles, der ikke etablerer et fast udenfor, hvorfra der kan kritiseres, men som betinger sig på hvordan spørgsmåls. Hans artikel viser mulige veje til at give de ellers deskriptive og neutrale registreringer kritiske vinger. Hos Andersen er problematikken ikke umyndiggørelsesprocesser, som hos Willig, eller det kritiseredes kritikbarhed, som hos Knudsen, det er snarere hvordan kritikken indefra hele tiden synes at spænde ben for sig selv, i dens umulige ambition om at etablere et sikkert udenfor, hvorfra der kan kritiseres. Åkerstrøm Andersen udvikler gennem artiklen tre bud på, hvordan kritikken kan udvikle sine egne upraktiske spørgsmål til praksis.

Fælles for forfatterne til dette tema i Social Kritik er således, at de alle ser sociologiens funktion som at producere viden som kritik af samfundet. Til gengæld hersker der langt fra enighed blandt bidragsyderne om, hvordan sociologien skal tage denne opgave på sig. Til gengæld er de enige om, at definitionen af hvad kritisk sociologi i dag vil sige, ikke længere giver sig selv. Sociologien er med andre ord simpelthen gerådet i tvivl om, hvordan den skal praktisere kritik. Hvis sociologien ikke blot skal forfalde til at gøre kritikken til genstand for sin iagttagelse, og reducere sig til en sociologi om samfundets kritik af sig selv, men selv bedrive kritik, hvad skal denne kritik så leve op til, for at være kritisk? Dette temanummer skal læses som en invitation til at gentænke og reflektere over, hvad en videnskabelig funderet kritik gør, når den opdager, at dens egne begreber om kontingens og kompleksitet rammer den selv, og underminerer ethvert sikkert fundament, hvorfra der kan kritiseres.

*Anders la Cour*